

Лизанець Анжела Гейзівна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
та управління економічними процесами
Мукачівського державного університету;*
Торнай Артур Олександрович,
*магістр за спеціальністю «Менеджмент»
Мукачівського державного університету*

СУТНІСТЬ ТА ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ І ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗЗБИТКОВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В ринкових умовах забезпечення високого рівня ефективності господарювання є першочерговим завданням, яке лежить в основі діяльності виробничо-господарських структур. Разом з тим, невизначеність перспектив розвитку, негативний вплив макроекономічних факторів, дефіцит фінансово-інвестиційних та матеріально-енергетичних ресурсів спонукають вітчизняних товаровиробників постійно шукати нові форми і методи організації беззбиткової діяльності, яка виступатиме запорукою їх стабільності в конкурентному ринковому середовищі.

Теоретичні основи визначення та аналізу беззбитковості господарської діяльності висвітлені в працях зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів. Однак, незважаючи на наявність певного наукового доробку, недостатньо дослідженими залишаються питання економічного змісту поняття беззбитковості, його зв'язку з іншими економічними категоріями, організації беззбиткової роботи підприємств, аналізу їх результатів з урахуванням специфіки українського законодавства.

Беззбиткове господарювання є невід'ємною частиною загального процесу стійкої діяльності підприємства. Планування та організація беззбиткової господарської діяльності – це комплекс послідовних дій, який забезпечує ліквідацію збитковості роботи та стабільне отримання прибутків.

У загальному розумінні беззбитковість розглядають як режим господарювання підприємства, згідно з яким одержані доходи перевищують витрати від діяльності, або дорівнюють їм. На цій основі ряд науковців виділяють два підходи до розуміння сутності категорії беззбитковості.

Згідно з першим (вужчим) підходом беззбитковість настає за умови врівноваження доходів і витрат господарської діяльності. У цьому розумінні беззбитковість є межею, яка відокремлює зону прибутків від зони збитків. Для її означення використовують терміни «точка беззбитковості», «критична точка», «поріг рентабельності», «точка рівноваги», «критичний обсяг виробництва» або «точка порогового прибутку».

Відповідно до другого (ширшого) підходу беззбитковість є режимом діяльності підприємства, який забезпечує перевищення доходів над витратами. Такий стан справ характеризує ситуацію, коли підприємство не тільки відшкодовує свої витрати, але й отримує прибутки. У цьому розумінні дане

поняття є у деякій мірі синонімічним до понять прибутковості, рентабельності, самоокупності.

З огляду на різні варіанти трактування, «беззбитковість» корелює з категоріями «просте та розширене відтворення виробництва». Так, досягнення підприємством рівня беззбитковості у вузькому розумінні створює умови лише для його безперервного функціонування та відтворення на простій основі. Широке розуміння беззбитковості формує основу для розширеного відтворення виробництва і забезпечення його поступального розвитку.

Методику беззбитковості було запроваджено Л. Раутенштрахом у 1930 році [1], але у вітчизняній практиці вона почала використовуватись значно пізніше, коли у 1971 році було детально досліджено це питання М. Г. Чумаченком [2].

Аналіз беззбитковості господарської діяльності застосовується для обґрунтування доцільності прийняття управлінських рішень у поточній діяльності, підготовки та визначення доцільності впровадження інноваційних проектів.

Розрахунок беззбитковості є методичним підходом, який використовується для аналізу співвідношення між обсягом продажу та прибутковістю підприємства. Аналіз беззбитковості – це аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку, який також називають аналізом чутливості («витрати – обсяг – прибуток» (Cost – Volume – Profit; CVP-аналіз). Аналіз спрямований на системне дослідження взаємозв'язку таких показників як: витрати, обсяг реалізації та прибуток. На основі здійснено аналізу взаємозв'язку є можливість моделювати співвідношення цих показників з вибором оптимальної фінансової моделі [3].

Беззбитковий обсяг виражають у грошових одиницях і у кількості одиниць продукції, яку необхідно продати, щоб покрити витрати, після чого кожна додаткова одиниця проданої продукції буде давати прибуток підприємству.

За результатами аналізу можна встановити розмір прибутку підприємства за певного обсягу діяльності, необхідні обсяги реалізації продукції для отримання запланованої величини прибутку, необхідний обсяг діяльності для покриття всіх витрат і отримання прибутку, величина витрат за існуючого обсягу продажу, яку може дозволити підприємство, щоб не потрапити в зону збитків тощо.

У вузькому сенсі під CVP-аналізом зазвичай розуміють дослідження операційної діяльності підприємства, пов'язаної з виробництвом конкретних окремих видів продукції (робіт, послуг) [3; 4]. При цьому передбачається розподіл всіх виробничих витрат на постійні і змінні.

При аналітичних розрахунках одні витрати від інших відділяють за допомогою проміжного фінансового результату діяльності підприємства. Цю величину називають маржинальний дохід (або валова маржа). Маржинальний дохід – це результат від реалізації після відшкодування змінних витрат. Маржинальний дохід є важливим джерелом покриття постійних витрат і формування прибутку підприємства.

Аналіз беззбитковості проводять в алгебраїчній або графічній формі [4]. Основою для проведення аналізу беззбитковості є розрахунок точки беззбитковості.

В умовах сучасного багатоміноменклатурного виробництва постає питання придатності апарату СVP-аналізу для дослідження беззбитковості операційної діяльності на рівні підприємства, яке випускає не один, а декілька видів продукції.

Деякі дослідники стверджують, що апарат СVP-аналізу не може бути застосований в масштабі всього підприємства [5]. Але ми не поділяємо дану точку зору і погоджуємось з думкою науковців [6], які вважають це можливим і доцільним. Наукові розробки, представлені у колективній монографії за ред. А. І. Ковальова, Н. В. Сментини, побудовані з урахуванням вимог статистичної методології, зокрема теорії середніх величин, на практиці доводять можливість і доцільність застосування методу аналізу беззбитковості для багатоміноменклатурного виробництва. Єдине, що обов'язково слід враховувати при побудові показників СVP-аналізу у таких умовах – це необхідність їх агрегування. Для абсолютних показників типу маржинальний прибуток агрегування означає підсумовування відповідних індивідуальних значень показників, що відносяться до окремих видів продукції. А для відносних характеристик (точка беззбитковості, коефіцієнт маржинального прибутку, запас міцності, операційний леверидж) перехід на більш високий рівень узагальнення здійснюється шляхом осереднення [6].

Незважаючи на те, що аналіз витрат, обсягу діяльності і прибутку забезпечує менеджера ефективним засобом визначення оптимального курсу розвитку, методика планування і аналізу беззбитковості господарської діяльності є скоріше напрямом мислення, ніж механічним порядком процедур. Показники, які лежать в основі СVP-аналізу (ціна, маржинальний прибуток, виручка...) є динамічними, оскільки зміна величини одного з них спричиняє зміну інших. Міркування і дії менеджера в ході аналізу можуть забезпечити підприємству успіх або програш у досягненні ним запланованого прибутку.

Важливу роль у забезпеченні бажаного результату відіграє врахування зовнішніх (екзогенних) та внутрішніх (ендогенних) чинників впливу на забезпечення беззбитковості господарської діяльності.

Так, при несприятливій кон'юктурі ринку, що визначає можливе зниження об'єму продажів, а також на ранніх стадіях життєвого циклу підприємства, коли ним ще не здолана точка беззбитковості, необхідно приймати заходи до зниження постійних витрат підприємства. І навпаки, при сприятливій кон'юктурі ринку і наявності певного запасу міцності, вимоги до здійснення режиму економії постійних витрат можуть бути дещо ослаблені. У такі періоди підприємство може значно розширювати об'єм реальних інвестицій, проводячи реконструкцію і модернізацію основних виробничих фондів, розширення асортименту продукції, диверсифікації видів діяльності тощо.

Таким чином, постійне визначення та аналіз беззбитковості господарської діяльності є ефективним захисним механізмом підприємства від загрози банкрутства, індикатором межі ефективного і неефективного господарювання, вихідною умовою максимізації прибутку.

Література:

1. Швець Л. П. Аналіз беззбитковості та поведінка витрат підприємства / Л. П. Швець, О. І. Мельник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2007. – № 3. – Т. 1. – С. 72-75.
2. Чумаченко М. Г. Учет и анализ в промышленном производстве США / М. Г. Чумаченко. – Москва: Финансы, 1971. – 240 с.
3. Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: Підручник / за ред. проф. А. Г. Загороднього. – 3-те вид., переоб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 487 с.
4. Гайдаєнко О. М., Шевчук Н. С. Управлінський аналіз: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, ротاپронт, 2015. – 151 с.
5. Орлов О. А. Маржинальная прибыль в экономических расчётах на промышленных предприятиях / О. А. Орлов, Е. Г. Рясных. – К.: Издательский дом «Скарбы», 2003. – 132 с.
6. Проблеми підвищення ефективності господарювання в народногосподарському комплексі (на мезо- та мікроекономічних рівнях): монографія / за ред. А. І. Ковальова, Н. В. Сментини. – Одеса: Атлант, 2013. – 398 с.

Нагорнюк Олена Володимирівна,

кандидат економічних наук,

докторант кафедри економіки та фінансів підприємства

Київського національного торговельно-економічного університету

ЗАДАЧІ ТА ПРИНЦИПИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

Як об'єкт управління, фінансовий потенціал торговельного підприємства потребує застосування науково обґрунтованого методичного інструментарію для оцінювання. Необхідність оцінювання фінансового потенціалу підтверджена результатами дослідження його сутності, класифікації та систематизації його елементів. Так, для того, щоб оперувати поняттями «сформований фінансовий потенціал», «реалізований фінансовий потенціал», «достатній фінансовий потенціал» тощо, необхідно застосовувати певні процедури та алгоритми оцінювання. Як зазначає Є. В. Лапін, «оцінка діяльності господарюючого суб'єкта є одним з найбільш дієвих методів управління, основним елементом обґрунтування керівних рішень» [1, с. 57].

Для розв'язання проблеми формулювання методологічних засад оцінювання фінансового потенціалу підприємства торгівлі вважаємо за доцільне перш за все визначити мету такого оцінювання та окреслити принципи організації процесу оцінювання.

Так, Н. С. Краснокутська в процесі формулювання мети і задач оцінювання потенціалу торговельного підприємства, розглядає два напрямки цілепокладання: в процесі формування потенціалу – це визначення величини сформованого потенціалу і визначення характеру процесів розвитку потенціалу; в процесі реалізації потенціалу – визначення рівня відповідності сформованого та реалізованого потенціалу підприємства, встановлення рівня відповідності реалізованого потенціалу визначеним цільовим пріоритетам функціонування та розвитку торговельного підприємства, визначення ефективності реалізації